# TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA KAFEDRA FAOLIYATINING TASHKILIY-METODIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

**Djalalov Baxromjan Begmurzayevich**
Farg‘ona davlat universiteti maktabgacha ta’lim kafedrasi mudiri,
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

***Annotatsiya***

*Mazkur tezisda transformatsiya sharoitida oliy ta’lim muassasasi kafedrasi faoliyatining tashkiliy-metodik mexanizmini takomillashtirish masalasi ilmiy-metodik jihatdan yoritilgan. Kafedra faoliyati oliy ta’lim muassasasining o‘quv, ilmiy-tadqiqot, metodik, innovatsion, tarbiyaviy va tashkiliy jarayonlarini birlashtiruvchi asosiy akademik bo‘g‘in sifatida talqin qilingan. Tezisda kafedra faoliyatini takomillashtirishda strategik rejalashtirish, professor-o‘qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirish, raqamli monitoring, ichki sifat baholash, ilmiy-tadqiqot natijalarini ta’lim jarayoniga integratsiya qilish va tashqi hamkorlikni kuchaytirish muhim omillar sifatida asoslangan. Shuningdek, kafedra faoliyatining tashkiliy-metodik mexanizmini diagnostik-tahliliy, loyihalash, tashkiliy-amaliy, monitoring-refleksiv va natijaviy-takomillashtirish bosqichlari asosida rivojlantirish taklif etilgan.*

***Kalit so‘zlar:*** *oliy ta’lim, kafedra, transformatsiya, tashkiliy-metodik mexanizm, strategik boshqaruv, metodik ta’minot, ichki sifat monitoringi, raqamli boshqaruv, innovatsion faoliyat, professor-o‘qituvchi salohiyati.*

## KIRISH

Bugungi kunda oliy ta’lim tizimida kechayotgan transformatsion jarayonlar ta’lim mazmuni, boshqaruv tamoyillari, ilmiy-tadqiqot faoliyati, raqamli texnologiyalar, ichki sifat monitoringi va professor-o‘qituvchilar faoliyatiga nisbatan yangicha talablarni yuzaga keltirmoqda. Oliy ta’lim muassasasining asosiy akademik bo‘g‘ini bo‘lgan kafedra mazkur o‘zgarishlarning bevosita ijrochisi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki fan dasturlari, o‘quv-metodik ta’minot, dars jarayoni, talabalar bilan ishlash, ilmiy-tadqiqot ishlari, professor-o‘qituvchilar faoliyatini muvofiqlashtirish va ta’lim sifati monitoringi aynan kafedra darajasida amalga oshiriladi.

An’anaviy yondashuvda kafedra ko‘pincha o‘quv yuklamasini taqsimlash, dars jadvalini muvofiqlashtirish, fan dasturlarini tayyorlash va hisobotlarni rasmiylashtirish bilan bog‘liq tuzilma sifatida talqin qilinadi. Biroq transformatsiya sharoitida bunday yondashuv yetarli emas. Bugungi kafedra strategik rivojlanish, ilmiy-metodik yangilanish, professor-o‘qituvchilar kasbiy o‘sishi, raqamli monitoring, ish beruvchilar bilan hamkorlik va ta’lim sifatini ichki baholash jarayonlarini uyg‘unlashtiruvchi faol akademik markazga aylanishi lozim.

Oliy ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirishga oid tadqiqotlarda strategik menejment yondashuvlari oliy ta’lim muassasasi faoliyatini uzoq muddatli maqsadlar, natijadorlik ko‘rsatkichlari va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash vazifalari bilan bog‘lash zarurligini ko‘rsatadi [1, B. 5–7]. Mazkur fikr kafedra faoliyatiga ham bevosita taalluqlidir. Chunki oliy ta’lim muassasasining strategik maqsadi kafedra faoliyati orqali amaliy natijaga aylanadi. Shu bois kafedra rivojlanish rejasi universitet

strategiyasi, ta’lim yo‘nalishlari talablari, mehnat bozori ehtiyojlari va professor-o‘qituvchilar salohiyati bilan bog‘liq holda ishlab chiqilishi zarur.

Kafedra faoliyatining tashkiliy-metodik mexanizmi deganda kafedraning o‘quv-metodik, ilmiy-tadqiqot, tashkiliy-boshqaruv, innovatsion, raqamli va hamkorlik faoliyatini yagona maqsad sari yo‘naltiruvchi pedagogik-boshqaruv vositalari tizimi tushuniladi. Mazkur mexanizm kafedra faoliyatini rejalashtirish, ijro etish, monitoring qilish, tahlil qilish va takomillashtirish jarayonlarini o‘zaro bog‘laydi. Uning asosiy vazifasi kafedrada ta’lim sifati, ilmiy natijadorlik, metodik yangilanish va professor-o‘qituvchilar kasbiy rivojlanishini tizimli ta’minlashdan iborat.

Kafedra faoliyatini takomillashtirishda birinchi navbatda tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini yangilash muhimdir. Kafedra mudiri va professor-o‘qituvchilar faoliyati faqat topshiriq va hisobotlar bilan emas, balki aniq maqsadlar, vazifalar, mezonlar va natija indikatorlari asosida tashkil etilishi kerak. Bunda kafedra yig‘ilishlari ham faqat axborot almashish shakli emas, balki ilmiy-metodik muhokama, tajriba almashish, muammo tahlili va qaror qabul qilish maydoni sifatida faoliyat yuritishi lozim.

Ikkinchi muhim yo‘nalish – o‘quv-metodik ta’minotni takomillashtirishdir. Kafedra faoliyatining sifati fan dasturlari, sillabuslar, mustaqil ta’lim topshiriqlari, baholash mezonlari, elektron resurslar va metodik tavsiyalarning amaliy ahamiyati bilan belgilanadi. O‘quv-metodik ta’minot hujjatlar majmui emas, balki talabaning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik tizim sifatida qaralishi kerak. Kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagogik qobiliyatlarni takomillashtirishga oid tadqiqotlarda ham professor-o‘qituvchi faoliyati pedagogik mahorat, metodik fikrlash va ta’lim jarayonini samarali tashkil etish qobiliyatlari bilan bog‘liq ekani asoslangan [2, B. 5–9].

Uchinchi yo‘nalish – professor-o‘qituvchilar kasbiy-metodik salohiyatini rivojlantirishdir. Kafedra professor-o‘qituvchining kasbiy o‘sishi uchun metodik muhit yaratishi lozim. Bunda mentorlik, metodik konsalting, ochiq darslar tahlili, o‘zaro dars kuzatuvi, ilmiy seminarlar, elektron portfolio va refleksiv hisobot kabi vositalar samarali ahamiyat kasb etadi. Rahbar va pedagog kadrlar kasbiy kompetentligini rivojlantirishga oid tadqiqotlarda uzluksiz kasbiy rivojlanish, axborot-metodik ta’minot va amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan qo‘llab-quvvatlash muhim omillar sifatida ko‘rsatilgan [3, B. 3–8].

To‘rtinchi yo‘nalish – kafedra faoliyatida raqamli monitoring va axborot-intellektual tizimlardan foydalanishdir. Bugungi sharoitda kafedraning real holatini bilish uchun faqat yillik hisobotlar yetarli emas. Professor-o‘qituvchilar faoliyati, talabalar natijalari, fan dasturlari sifati, elektron resurslardan foydalanish, ilmiy maqolalar, grantlar, ish beruvchilar fikri va bitiruvchilar bandligi bo‘yicha ma’lumotlar muntazam yig‘ilishi va tahlil qilinishi zarur. Kafedra faoliyatining axborot-intellektual tizimini yaratishga oid tadqiqotlarda o‘quv-uslubiy, ilmiy-tadqiqot va tashkiliy jarayonlarni raqamli tahlil qilish, o‘z-o‘zini baholash, prognozlash va strategik rejalashtirish imkoniyatlari asoslangan [4, B. 9–13]. Shu asosda kafedra faoliyatini raqamli monitoring qilish boshqaruv qarorlarini dalillarga asoslash imkonini beradi.

Beshinchi yo‘nalish – ta’lim, fan va amaliyot integratsiyasini kuchaytirishdir. Kafedra faoliyati ta’lim jarayoni bilan cheklanib qolmasligi, balki ilmiy-tadqiqot natijalarini o‘quv mazmuniga kiritish, amaliyot bazalari bilan hamkorlik qilish, ish beruvchilar fikrini o‘rganish va talabalar amaliy tayyorgarligini kuchaytirishga qaratilishi lozim. Oliy ta’lim, fan va ishlab chiqarish integratsiyasini klasterli yondashuvlar asosida rivojlantirishga oid tadqiqotlarda ta’lim, fan va ishlab chiqarish o‘rtasidagi aloqadorlik innovatsion rivojlanishning muhim sharti sifatida izohlanadi [5, B. 3–9]. Kafedra ushbu integratsiyaning amaliy ijrochisi sifatida faoliyat yuritadi.

Kafedra faoliyatining tashkiliy-metodik mexanizmini takomillashtirish quyidagi bosqichlarda amalga oshirilishi mumkin.

Birinchi bosqich – diagnostik-tahliliy bosqich. Bu bosqichda kafedraning mavjud holati, o‘quv-metodik ta’minoti, professor-o‘qituvchilar salohiyati, talabalar natijalari, ilmiy-tadqiqot faoliyati va raqamli resurslardan foydalanish darajasi tahlil qilinadi.

Ikkinchi bosqich – loyihalash bosqichi. Bu bosqichda kafedraning rivojlanish maqsadi, ustuvor yo‘nalishlari, tashkiliy-metodik vazifalari, mezon va indikatorlari belgilanadi. Har bir yo‘nalish bo‘yicha mas’ullar, muddatlar va kutiladigan natijalar aniqlashtiriladi.

Uchinchi bosqich – tashkiliy-amaliy bosqich. Bu bosqichda fan dasturlari yangilanadi, metodik seminarlar tashkil etiladi, professor-o‘qituvchilar faoliyati qo‘llab-quvvatlanadi, ilmiy natijalar ta’lim jarayoniga integratsiya qilinadi va raqamli monitoring vositalari joriy etiladi.

To‘rtinchi bosqich – monitoring-refleksiv bosqich. Bu bosqichda kafedra faoliyati mezon va indikatorlar asosida baholanadi. Talabalar, professor-o‘qituvchilar va ish beruvchilar fikri o‘rganiladi. Olingan natijalar kafedra yig‘ilishlarida muhokama qilinadi.

Beshinchi bosqich – natijaviy-takomillashtirish bosqichi. Bu bosqichda aniqlangan kamchiliklar bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi, samarali tajribalar ommalashtiriladi va keyingi rivojlanish vazifalari belgilanadi.

Kafedra faoliyatining tashkiliy-metodik mexanizmini quyidagi tarkibiy komponentlar asosida tasavvur qilish mumkin:

**1-jadval.**

**Kafedra faoliyatining tashkiliy-metodik mexanizmining tarkibiy komponentlari**

| № | Komponent | Mazmuni | Kutiladigan natija |
|---|---|---|---|
| 1 | Maqsadli komponent | Kafedra faoliyatining strategik maqsadi va vazifalarini belgilaydi | Faoliyat aniq natijaga yo‘naltiriladi |
| 2 | Tashkiliy-boshqaruv komponenti | Rejalashtirish, vazifalarni taqsimlash va ijroni muvofiqlashtirishni ta’minlaydi | Boshqaruv samaradorligi ortadi |
| 3 | Metodik komponent | Fan dasturlari, sillabus, baholash mezoni va elektron resurslarni | Ta’lim sifati yaxshilanadi |

| № | Komponent | Mazmuni | Kutiladigan natija |
|---|---|---|---|
| | | takomillashtiradi | |
| 4 | Ilmiy-innovatsion komponent | Ilmiy izlanishlar, grantlar, seminarlar va innovatsion tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlaydi | Ilmiy-metodik faollik kuchayadi |
| 5 | Raqamli-monitoring komponenti | Ma’lumotlar bazasi, indikatorlar tahlili va elektron monitoringni qamrab oladi | Qarorlar dalillarga asoslanadi |
| 6 | Hamkorlik komponenti | Ish beruvchilar, amaliyot bazalari va ilmiy tashkilotlar bilan aloqani kuchaytiradi | Ta’lim amaliyotga yaqinlashadi |
| 7 | Natijaviy komponent | Ta’lim sifati, ilmiy natija, talabalar yutug‘i va kafedra nufuzini baholaydi | Kafedra faoliyati barqaror rivojlanadi |

Mazkur komponentlar kafedra faoliyatining alohida yo‘nalishlarini bir butun tizimga birlashtiradi. Bu esa kafedra faoliyatini rasmiy hisobotlar majmui sifatida emas, balki ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi pedagogik-boshqaruv mexanizmi sifatida tashkil etish imkonini beradi.

Transformatsiya sharoitida oliy ta’lim muassasasi kafedrasi faoliyatining tashkiliy-metodik mexanizmini takomillashtirish ta’lim sifatini oshirish, professor-o‘qituvchilar salohiyatini rivojlantirish va kafedra faoliyatini natijadorlikka yo‘naltirishning muhim sharti hisoblanadi. Kafedra faoliyati faqat o‘quv yuklamasi va hisobotlar bilan emas, balki strategik rejalashtirish, metodik ta’minot, ilmiy-innovatsion faoliyat, raqamli monitoring va tashqi hamkorlik bilan uzviy bog‘liq holda tashkil etilishi lozim.

Tezisda kafedra faoliyatining tashkiliy-metodik mexanizmi maqsadli, tashkiliy-boshqaruv, metodik, ilmiy-innovatsion, raqamli-monitoring, hamkorlik va natijaviy komponentlar asosida talqin qilindi. Shuningdek, uni takomillashtirishning diagnostik-tahliliy, loyihalash, tashkiliy-amaliy, monitoring-refleksiv va natijaviy-takomillashtirish bosqichlari taklif etildi.

Umuman olganda, kafedra faoliyatining tashkiliy-metodik mexanizmini takomillashtirish oliy ta’lim muassasasining ichki sifat kafolati, ilmiy-metodik rivojlanishi va akademik raqobatbardoshligini ta’minlovchi muhim pedagogik-boshqaruv omili sifatida qaralishi mumkin.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Muxtarov Sh.Q. Strategik menejment yondashuvlari asosida oliy ta’lim tizimi boshqaruvi samaradorligini oshirish: iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Buxoro, 2024. – B. 5–7.
2. Musayev O.Q. Kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagogik qobiliyatlar kompleksini takomillashtirish: pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Samarqand, 2019. – B. 5–9.

3. Mirsolieva M.T. Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2019. – B. 3–8.

4. Abdullayeva O.S. Oliy ta’lim muassasalari kafedrasi faoliyatining axborot-intellektual tizimini yaratish va foydalanish texnologiyasini takomillashtirish: pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2024. – B. 9–13.

5. Usmonov B.Sh. Oliy ta’lim, fan va ishlab chiqarish integratsiyasini klasterli yondashuvlar asosida innovatsion rivojlantirish: pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2020. – B. 3–9.

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni. “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”.